

DE WOLFSKUILEN

DE JACHT OP DE GROTE BOZE WOLF

©Albert Metselaar, 2014 albertmetselaar@home.nl

Wie langs Veenlust over de Coevorderstraatweg naar het oosten rijdt, zal een bocht in de weg zien, voordat hij bij de Johannes Poststraat is aangekomen. Het terrein links van hem, na de bocht, is het terrein van de oude wolfskuilen. Er is niets meer wat daaraan herinnert. De wolfskuilen werden al genoemd in 1551 en werden vermeld op de kaart van Drenthe van Pijnacker uit 1634. Ze spelen een hoofdrol in de grote wolvenjacht van 1618.....

Een kaart van omstreeks 1855. De dubbele lijn boven is de Verlengde Hoogeveense Vaart. De hoek, linksonder is de oude grens van de gemeente Hoogeveen. De knikkende lijn die door de hoek loopt, is de Coevorderstraatweg. We zien in het terrein een meertje, met de vermelding 'Wolfskuilen'. Hier was een wat hoger gelegen zandkop, met water. Drinkwater. In het zand werden de kuilen gegraven.

De oudste geschiedenis van het uitgestrekte veengebied, in de jaren voor het turfgraven, kent niet veel gebeurtenissen die het vertellen waard bleken. Een van de weinige dingen die we weten, is echter meteen ook een van de bloedigste gebeurtenissen die er hebben plaats gevonden: de wolvenjacht van 1618. Deze wolvenjacht had een lange voorgeschiedenis. Wolvenjachten zullen hier gehouden zijn zolang de mens er woonde en zich bedreigd voelde, maar er was niet altijd sprake van grootschalige georganiseerde verbanden. De 80-jarige oorlog had momenten van veel strijd en lange jaren van weinig of geen militaire activiteiten. In 1596 besloot het Drentse bestuur de strijd met de wolven flink aan te pakken.

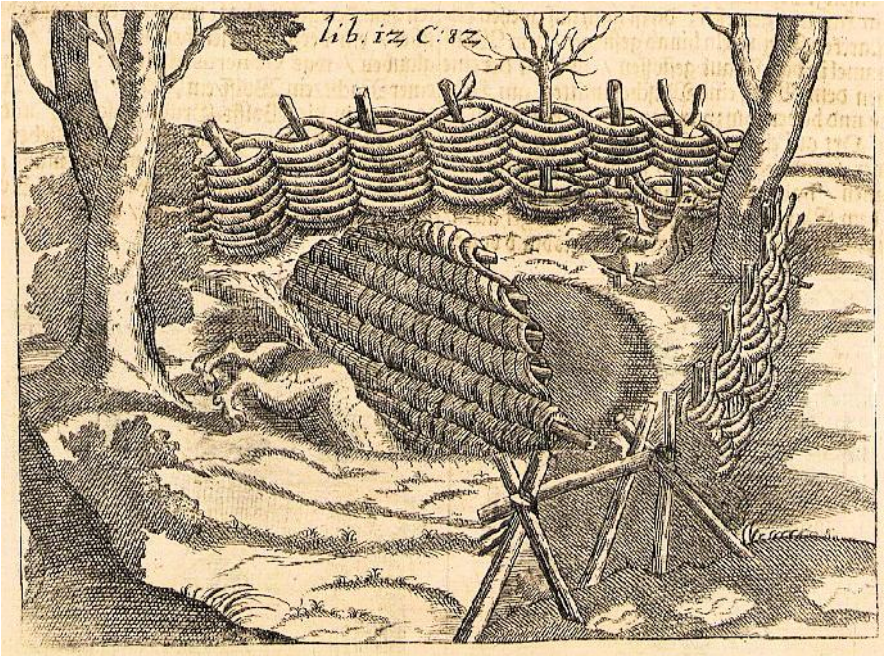
Blijkbaar was het een periode van veel overlast. In een publicatie van de Drost van Drenthe van 23 september 1596 werd aangegeven dat het bestuur van de Landschap Drenthe besloten had op alle 'Godesdagen', alle zondagen, de wolf te jagen, tot aan maart 1597. Wie onwillig was om aan de jacht mee te doen zou een halve ton bier moeten betalen. Als een dingspil de zaak niet op zou pakken zou dat 25 gulden hebben verspeeld.

Op 9 april 1609 werd in Antwerpen het 12-jarig bestand gesloten. Het gevolg was dat er veel huursoldaten werkloos werden. Er waren zoveel afgedankte soldaten, vagebonden en uitheemse sterke bedelaars die door de Landschap zwierven, dat Drenthe onveilig was geworden. Drost en Gedeputeerden vroegen dat jaar van de schulden van Drenthe een lijst, met opgave van alle 'roeren', alle vuurwapens die in de buurtschappen voor handen waren. De schulden moesten tevens voortvarend aan het werk om te inventariseren wie bekwaam waren in het omgaan met deze roeren, en vervolgens konden helpen bij het beveiligen van de wegen. De schulden kregen zo min of meer de opdracht om een burgerwacht in te stellen. Iedere schulden diende onmiddellijk de ingezetenen bij elkaar te roepen en over te gaan tot de vorming van zijn eigen kleine 'legertje'. De gemobiliseerde Drenthen vormden samen een leger van 560 roeren. Coevorden en Ruinen ontbraken op de lijst, omdat deze plaatsen niet rechtstreeks onder het Landschapsbestuur vielen. Het waren deze weerbare mannen die een rol speelden bij de wolvenjacht.

Wolven kwamen nog overal in Europa voor, en vormden in de winter in Drenthe een bedreiging voor de mens. Er was gebrek aan voedsel, zodat ze steeds dichterbij de boerderijen en keuterijen kwamen. Waar de Drenten bij machte waren de wolven te doden, deden ze dat dan ook, maar de wolvenjachten van de afzonderlijke dorpen haalden te weinig uit, en de dreiging van de wolven werd als een steeds groter probleem ervaren. Diverse malen namen Drost en Gedeputeerden zich voor om het wolvenprobleem grootschalig aan te pakken, diverse malen kwam het er niet van. Tot 29 september 1618. Een speciale ordonnantie zou uitkomst moeten brengen. We lezen in de ordonnantie van Drost Caspar van Ewessum, dat de dagelijkse ervaring was geworden, dat de wolf overal in de Landschap Drenthe de bevolking grote schade toebracht. Overal waren gevallen bekend van opgevreten runderen en schapen. En het was nog niet eens winter. Al in september, waar er wild genoeg zou moeten zijn om een natuurlijke populatie aan wolven te voeden, werd het vee overal aangevallen. Men vreesde bij vermeerdering van de wolven en tegen de komende winter nog meer schade.

De natuurlijke omstandigheden speelden de Drenthen in het voordeel. Het was een droge tijd. De velden en venen waren begaanbaar, zodat de wolf tot ver in zijn natuurlijke gebied vervolgd kon worden. De wolven zaten overal, maar trokken zich als ze bejaagd werden terug in de veengebieden. De ordonnantie van de drost spreekt van 'vangen', maar wie kon er wat met levende wolven? We kunnen hier gewoon 'doodschieten' of 'doodslaan' lezen. De Drost gaf opdracht aan alle schulden om de buurtschappen te mobiliseren en uit naam van de Drost het bevel tot de wolvenjacht mee te delen. Uit de beschikbare manschappen zou iedere

schulte een groep jagers moeten samenstellen. Logischerwijze werden hierbij de mannen opgeroepen die daarvoor al geschikt waren bevonden om de 'roeren' te hanteren. Los daarvan hadden de schulten drijvers nodig, die onder de bescherming van de schutters de wolven konden opjagen. Zo zien we rondom de burgerwacht van 1609 manschappen verzamelen, die samen de velden door zouden trekken. De jacht zou beginnen op donderdag 8 oktober 1618, bij zonsopgang, en acht tot tien dagen duren, zolang nodig en mogelijk was. De schulten kregen opdracht om de grote klopjacht uit te voeren volgens een strak plan, dat er als volgt uitzag:

Een wolfskuil, volgens een tekening uit 1695. Een lam, een gans, een eend, of welk lokdier dan ook, vastgebonden. Men zorgde ervoor dat de wolf het dier maar van één kant kon benaderen. Daar maakte men een valkuil, met scherpe staken in de bodem en steile wanden, zodat de wolf er nooit uit zou kunnen komen. Stierf hij niet door de staken, dan was hij gemakkelijk af te schieten.

De jacht begon bij zonsopgang. De bevolking van Sleen, joeg de wolven richting Zweelo. De bevolking van Zweelo joeg de wolven naar de jagers en drijvers van Westerbork. Die stonden weer bij de Mantinger Wolvehaar, een strook grond in de buurt van Mantinge. De Borkers stonden op de oostvleugel van die grond. Op het oosteinde daarvan stonden de jagers en drijvers van Diever, Beilen en Sleen. Het

kerspel Beilen telde 34 roeren, en werd verdeeld over beide zijden van de Wolve haar. De hele westvleugel was namelijk de verantwoordelijkheid van de hoofdmacht van Beilen. De wolven werden zo ingesloten op één gebied, met alleen nog een vluchtmogelijkheid naar het zuiden. Daar zouden de wolven rechtstreeks in de wolfskuilen lopen. De wolfskuilen lagen op de noordkant van een uitgestrekt veengebied. De noordzijde was van wolven gezuiverd, als bovenstaande ploegen hun werk hadden uitgevoerd, maar het veengebied zelf was nog vol wolven, wanneer het Drentse platteland was leeg gedreven. De manschappen van Wachtem en Dalen zouden deels optrekken met die van Sleen, om de wolven richting wolfskuilen te jagen, maar deels ook de hele oostkant van het grote Hooge Veen – de Meppense Venen - doortrekken, tot aan Lutten aan toe. Ze zouden de wolven overal westwaarts jagen, het veen in. Of natuurlijk onderweg al afschieten. Aan de andere kant, op de oostzijde van het Hooge Veen, zouden de jagers en drijvers van Zuidwolde oostwaarts optrekken.

In Ruinen zou men alle wolven naar het zuidoosten jagen, recht door het Kinholt heen. Op de ene flank van deze groep zaten de jagers en de drijvers van Ansen, die op hun beurt weer bij zonsopgang in Pesse moesten zijn. De jagers van Pesse zouden de wolven weer richting Beiler burgerwacht drijven, bij de Mantinger Haar. Op de andere flank van de Ruiner troepen joegen de mannen van Echten, die

tussen de Ruiner en de Koekanger troepen door zouden stoten tot in 'Suijtwoldinger horst', waarmee het Kinholt bedoeld werd. De jagers van De Wijk en Koekange trokken nog voor zonsopgang westwaarts, richting Zuidwolde, dwars over Zuidwolder grondgebied, door het binnenveld tussen Veningen en Zuidwolde, en joegen vervolgens vanaf zonsopgang samen met de Zuidwolder burgerwacht de wolven na in het Hoge Veen. Zo joegen de jagers en de drijvers zover mogelijk het veen in. Zo gauw de mannen van Pesse bij die van Beilen gearriveerd zouden zijn, en zo gauw de troepen van Wachtem, Dalen en Zuidwolde – en wie er inmiddels ook maar bij aangesloten zou zijn – elkaar ergens in het veen zouden ontmoeten, zou men 'brandtekens' moeten geven.

Ter ondersteuning van de jacht op wolven moest ieder kerspel vanaf 1647 een trommelslager aanstellen. Zo is de tamboer van Hoogeveen begonnen.

We zijn er in de discussies eigenlijk nog niet over uit. Is de wolf een ongewenst dier, dat geweerd moet worden, of is de wolf een welkome aanvulling in onze natuur? In de tussentijd verspreid de wolf zich opnieuw over het Europese continent.

Dit was het signaal om de zuidelijke troepen (Wachtem, Dalen, Zuidwolde en de rest) noordwaarts te laten trekken, en alle mannen van de Mantinger Haar naar het zuiden te laten gaan. Uit heel Zuid Drenthe zouden alle wolven – of wat er na de jachtpartij nog over was – tussen twee brede fronten van gewapende troepen verzameld zijn. De finale afrekening, zo moeten we op basis van dit stuk concluderen, zou ergens in de loop van donderdag 8 oktober 1618 plaatsvinden.

Ergens in het veen, in het overgangsgebied waar we nu Nieuwlande en Hollandscheveld vinden, in het overgangsgebied van de Meppense Venen en de marke van Steenberg en Ten Arlo, werden de ingesloten wolven genadeloos afgeknald, ter bescherming van het Drentse vee. En waar de dieren – op wat voor manier dan ook – de kans zouden zien te ontkomen, zouden ze de volgende dag alsnog vallen onder de schoten van de Drenten. Net zo lang, maximaal 10 dagen, tot de bevolking van Drenthe zich weer veilig voelde.

We kennen geen verslag van de jacht van de 8^e oktober 1618. Het is niet zo moeilijk om ons een voorstelling van die dag te maken. We sluiten ons in onze gedachten aan bij de jagers en drijvers van Zuidwolde. Het kerspel had 12 roeren, en een flinke groep mannen sloot zich daarbij aan om als drijver te fungeren. De drijvers zullen “halve pieken”, lansen bij zich hebben gehad. Bij het opkomen van de zon horen we in de verte schreeuwende en hoornblazende mannen, die de wolven voor zich uit jagen. Het zijn de jagers en drijvers van De Wijk en Koekange. Er klinken zo nu en dan schoten. Het geluid van blaffende en opgejaagde wolven komt steeds dichterbij. De mannen van Zuidwolde staan opgesteld in een brede linie, met hun drijvers bij zich, klaar om alles af te schieten wat in het eerste morgenlicht vanuit het westen op hen aan komt rennen. De eerste wolven worden gezien. Schoten knallen overal. Jankende de wolven vallen neer en blazen hun laatste adem uit. Andere dieren rennen tussen de jagers door, als deze hun voorladers met hun kruithoorns weer van nieuw kruit en een nieuwe kogel voorzien.

Als alle jagers en drijvers van de westelijke dorpen bij hen zijn, gaan de Zuidwolder troepen hoornblazend en schreeuwend oostwaarts, om alles te verjagen wat op hun weg komt. Los van de wolven is er nog veel meer wild te zien, alles wat leeft en vliegt vlucht alle kanten uit, maar daar komen ze vandaag niet voor. Wegvluchtende wolven krijgen schoten na. Voorzichtig trekken de manschappen het veen in. Op een gegeven moment weten de laatste wolven niet meer wat ze moeten. Wachten en Dalen komen vanuit het oosten al schietend en lawaai makend op hen af. De dieren zitten ingesloten. Wolven rennen in paniek alle kanten op. Wat voor de lopen komt, wordt afgemaakt. Er wordt een vuur aangestoken, ten teken dat de manschappen uit het oosten die van het westen hebben ontmoet, en de Zuidwolder troepen trekken met alles wat zich inmiddels bij hen heeft aangesloten naar het noorden. Weer zitten wolven in het nauw tussen twee fronten. Doorlopend herhaalt zich een zelfde patroon. Lawaaimakende drijvers, vluchtende wolven, die uiteindelijk in paniek toch ergens richting jagers rennen, schoten, jankende en stervende wolven, inderhaast wegrennende overlevenden, die nog schoten nagezonden krijgen van de inmiddels bijgeladen roeren.....

Voor de toenmalige bevolking was de jacht van de 8^e oktober 1618 een zegen. In de toch al moeilijke tijden van de 80-jarige oorlog, kon men zich een verder uitbreidende wolvenpopulatie niet permitteren. De wolf was het zwarte schaap van dat jaar, of hij nu wel of niet vee had opgevreten. Waar nodig, werd het bloedige werk de dagen erop afgemaakt. Drenthe sliep in de nacht van de 8^e op de 9^e oktober goed. Was het niet omdat gevaar was geweken, dan was het wel omdat de

manschappen bekef waren van de lange dag sjouwen door soms moeilijk terrein. Of gewoon omdat de angst voor wolven bedwongen was met een ritueel, dat veiligheid leek te bieden aan een al dan niet werkelijk gevaar. En natuurlijk omdat de dag werd afgesloten met een feestelijke dronk, gepaard gaand met de al dan niet sterke verhalen over de jacht. Als er al een wolf was geschoten. Juist omdat er zo weinig wolven werden geschoten, stelde Drenthe in 1647 een nieuwe functie in: de trommelslager. Ieder dorp moest bij de wolvenjacht een trommelslager mee laten lopen. Dan zou de wolf beter opgejaagd worden. Geen wolf die dan nog verstoep en wel ergens bleef liggen. Of waren er gewoon niet zoveel wolven, en was de angst voor de grote boze wolf groter dan de populatie wolven waar kon maken? Bestaat de Grote Boze Wolf vooral in onze geest?

De Wolfskuilen op een kaart uit 1634. Nie Echten was nooit een gebruikelijke naam voor Hoogeveen en het vaartenpatroon was anders. De heuveltjes met de wolfskuilen vinden we echter ook op andere kaarten.

Bij beeldvorming zijn drie dingen altijd erg belangrijk: de kosten, het concrete gedrag en de uitstraling. Wat is duurder, accepteren dat de wolven er komen, en zo nu en dan een dier van een boer pakken, of het nemen van dure maatregelen om hen te weren? Hoe schadelijk of dreigend is hun gedrag, als ze vooral mensen mijden? Toont de wolf zich op beeldmateriaal als een schuw, contactafwerend dier of straalt hij dreiging uit? En in hoeverre kennen we dat ook van andere wezens, en hoe gaan we daarmee om?